

IX 2012 nr 4

**Krakowskie
Studia
Międzynarodowe**

Robert Jakimowicz

**ASEM – PROBLEMY I WYZWANIA
W PIERWSZEJ I DRUGIEJ DEKADZIE XXI W.
W KONTEKŚCIE KRYZYSU UNII EUROPEJSKIEJ**

W 1994 r. Światowe Forum Gospodarcze zorganizowało szczyt gospodarczy Europa–Azja Wschodnia (Europe-East Asia Economic Summit), na którym zrodziła się idea spotkań na szczycie liderów azjatyckich i europejskich. W programie działania, wydanym na koniec tego szczytu znalazł się akapit nawołujący do „umacniania europejsko-wschodnioazjatyckich stosunków”, jako „palącego priorytetu”¹. Rekomendacja dotycząca tego priorytetu – wzywającego do szczytów europejsko-wschodnioazjatyckich – została zgłoszona przez premiera Singapuru Goh Chok Tonga, który przekonywał do ASEM (Asia-Europe Meeting), traktowanego jako pomost między Azjatami i Europejczykami, co niewątpliwie wzmocniłoby słabe ogniwo w trójkącie stosunków Azji Wschodniej, Ameryki Północnej i Europy Zachodniej².

Idea ta doczekała się urzeczywistnienia 1–2 marca 1996 r. w Bangkoku, gdzie doszło do pierwszego spotkania na szczycie przywódców państw azjatyckich i europejskich w ramach ASEM. Tym samym szczyt ten wypełnił próżnię w relacjach azjatycko-europejskich w obliczu braku możliwości udziału UE w Forum Współpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku (Asia Pacific Economic Cooperation – APEC)³. Dzięki niemu ASEM kończy również długi proces relatywnie słabych

¹ Y. Lay Hwee, *ASEM 3: More Talk or Move Forward?*, „DUPI Working Paper” 2000, nr 10, s. 1.

² *Ibidem*.

³ A. Gradziuk, *10 lat Asia-Europe Meeting (ASEM)*, „Biuletyn PISM” 2008, nr 54, s. 1689 [dokument opublikowany elektronicznie].

kontaktów między krajami europejskimi i azjatyckimi po burzliwym okresie dekolonizacji. Sytuacja w latach 90. XX w. w relacjach obu stron była już jakościowo odmienna. ASEM stanowi symbol równoprawnego i wszechstronnego partnerstwa, czego mocną przesłanką jest sukces gospodarek wschodnioazjatyckich i ich ciągły dynamiczny rozwój. Kraje uczestniczące w pierwszym spotkaniu zdecydowały, że spotkania na szczycie będą odbywać się co dwa lata⁴. Na pierwszym spotkaniu pojawili się przedstawiciele państw członkowskich UE, przewodniczący Komisji Europejskiej, członkowie ASEAN, Chin, Japonii i Korei Południowej, w sumie 16 uczestników. W kolejnych latach liczba państw członkowskich w ASEM wzrastała – na ostatnim szczycie w Brukseli, 4–5 października 2010 r., było już 48 podmiotów⁵, tj. trzykrotnie więcej niż na pierwszym spotkaniu. Fakt ten dowodzi znacznej atrakcyjności tego forum.

Niewątpliwie pojawienie się ASEM jest ważnym elementem obecnego etapu globalizacji, nabierającego dynamicznego tempa, od przełomu lat 80. i 90. XX w. Proces globalizacji przebiega na wielu płaszczyznach, m.in. politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturowej, co przynosi znaczące korzyści, przeważające nad ujemnymi stronami. A do tych drugich niewątpliwie można zaliczyć trzy poważne kryzysy finansowe: azjatycki z lat 1997–1998, amerykański z 2008 r., który rozlał się na cały świat, oraz obecny kryzys w Unii Europejskiej. Nie należy także zapominać o wcześniejszym kryzysie finansowo-bankowym w Japonii, który zakończył okres „gospodarki bańki mydlanej” (*bubble economy, babaru keizai*) obejmujący lata 1986–1991 i pogrążył to państwo, uważane wówczas za drugą gospodarkę świata, w długotrwałej recesji. Kryzys rozpoczął się od krachu na giełdzie tokijskiej na początku 1991 r. Właściciele wkładów kapitałowych i aktywów stracili wówczas 8 bln dolarów, co równało się równowartości PKB Japonii z dwóch lat⁶. Głęboki kryzys finansowy nie ominął również Federacji Rosyjskiej. Wybuchł on w sierpniu 1998 r. i trwał przez cały kolejny rok⁷. W tym miejscu należy podkreślić, że wymienione kryzysy finansowe pojawiły się w zasadzie po rozpadzie świata dwubiegunowego i nabierającej coraz większego znaczenia w relacjach międzynarodowych geoeconomii. Świadczyć to może z jednej strony o odzwierciedleniu pewnych, niepokojących sprzeczności strukturalnych kapitalizmu, nie rozwiązanych do dziś, a z drugiej o nieuwzględnianiu

⁴ Do tej pory odbyło się 8 spotkań na szczycie: Bangkok – 1–2 marca 1996 r.; Londyn – 3–4 kwietnia 1998 r.; Seul – 20–21 października 2000 r.; Kopenhaga – 23–24 września 2002 r.; Hanoi – 7–9 października 2004 r.; Helsinki – 10–11 września 2006 r.; Pekin – 24–25 października 2008 r.; Bruksela – 4–5 października 2010 r.; następne odbędzie się w Vientiane w listopadzie 2012 r.

⁵ *ASEM 8 Summit from 4 October 2010 to 5 October 2010*, www.eutrio.be/asem-8-summit [01.02.2012].

⁶ E. Potocka, *Japonia w cieniu kryzysu. Przemiany wewnętrzne w ostatniej dekadzie XX w.*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku. Przemiany polityczne i społeczne*, red. K. Gawliński, Warszawa 2004, s. 238–239.

⁷ Więcej na temat kryzysu finansowego w Rosji zob.: Ł. Szul, *Rosyjski kryzys finansowy 1998 r.*, www.rosjapl.info/rosja/gospodarka/kryzys_finansowy [04.04.2012].

szerszych analiz wspomnianych kryzysów, które wykraczałyby poza ściśle gospodarcze aspekty⁸.

Inauguracyjne spotkanie marcowe na szczycie w Bangkoku zapoczątkowało proces ASEM. Pojęcie to okazało się dość pojemne. Obejmuje ono szeroki zakres inicjatyw i działań, wraz ze spotkaniami na szczycie, na poziomie ministrów poszczególnych resortów i wysokich rangą urzędników, oraz spotkań na poziomie ekspertów działających w różnych dziedzinach. W ciągu roku po szczycie w Bangkoku pojawiła się zinstytucjonalizowana forma współpracy w ramach procesu ASEM, jakim jest Fundacja Azja–Europa (Asia-Europe Foundation – ASEF)⁹. Jej siedzibą stał się Singapur, a jej głównym zadaniem jako fundacji non-profit, jest realizacja zadania promowania intelektualnych, kulturalnych i międzyludzkich kontaktów między obu kontynentami¹⁰. Kontakty te realizowane są m.in. przez instytucje rządowe, uczelnie wyższe, szkoły, stowarzyszenia, placówki kulturalne, galerie i muzea czy działania indywidualnych artystów, zgodnie z programami realizowanymi przez ASEF. W pierwszych trzech latach wprowadzono w życie ponad 60 projektów w 18 z 25 ówczesnych partnerskich krajów ASEM. Jako ważniejsze można wymienić: wykłady azjatycko-europejskie, prowadzone przez znaczących liderów z partnerskich państw członkowskich; coroczne Forum Europa–Azja, na którym dochodzi do spotkań liderów ze środowisk biznesu, akademickiego i społecznego; Szkołę Letnią ASEF dla studentów z poszczególnych uniwersytetów; Forum Młodych Parlamentarzystów ASEF, czy Redaktorski Okrągły Stół ASEF¹¹. O dynamicznym rozwoju tej formy współpracy może świadczyć fakt, że w 2010 r. w ramach ASEF realizowanych było około 300 projektów z udziałem około 15 tysięcy Europejczyków i Azjatów¹². Liczba projektów zwiększyła się zatem pięciokrotnie w stosunku do pierwszych trzech lat działalności ASEF.

Początkowy entuzjazm uczestników uczestniczących w pierwszym szczycie w Bangkoku został wystawiony na ciężką próbę już w dwóch kolejnych latach. W 1997 r. wybuchł azjatycki kryzys finansowy, który miał swój początek w Tajlandii i rozrósł się do kryzysu społecznego-gospodarczego ogarniającego prawie całą Azję Południowo-Wschodnią, odbił się także negatywnie na gospodarkach Japonii i Korei Południowej. Wykazana wówczas powściągliwość krajów europejskich została bardzo źle odebrana przez stronę azjatycką, co postawiło pod znakiem zapytania funkcjonowanie procesu ASEM, właściwie już na samym początku istnienia tego forum. Jednak chłodna kalkulacja i długoterminowa perspektywa podjętych działań wywarła ostatecznie decydujący wpływ na to, że kontynuowano spotkania

⁸ P. F. Kelly, K. Old, *The Contested Meanings of Globalisation in the Asia-Pacific*, [w:] *Globalisation and the Asia-Pacific*, red. K. Olds, P. Dicken, P. F. Kelly, L. Kong, H. Wai-chung Yeung, London–New York 1999, s. 9.

⁹ Y. Lay Hwee, *ASEM 3: More Talk...*, s. 1–2.

¹⁰ *ASEF Fundacja Azja–Europa (ASEF)*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, www.msz.gov.pl/Fundacja,Azja,-,Europa,ASEF,696 [05.04.2012].

¹¹ Y. Lay Hwee, *ASEM 3: More Talk...*, s. 6.

¹² *ASEF Fundacja Azja–Europa (ASEF)*...

między obu stronami¹³. Możliwe stało się zatem zwołanie drugiego szczytu ASEM w kwietniu 1998 r. w Londynie i tym samym podjęcie próby zatarcia złego wrażenia wywołanego przez Europę. Kraje europejskie doszły do wniosku, że mogą odegrać istotną rolę w uzdrowieniu gospodarek Azji, przez utrzymywanie otwartego rynku unijnego na azjatycki eksport. Ponadto Fundusz Powierniczy ASEM miał za zadanie zapewnić krajom azjatyckim zarówno doradztwo techniczne, jak i pomoc w restrukturyzacji ich finansowych sektorów oraz dostarczyć innych środków, pomagających w walce ze wzrastającymi problemami społecznymi, których źródłem stał się kryzys¹⁴. Na szczycie londyńskim poparto plan działania ułatwień handlowych oraz plan działania promocji inwestycyjnej. Doniosłą rolę we wzajemnych kontaktach biznesowych, często nieoficjalnych, odgrywa coroczne Forum Biznesu Azja–Europa¹⁵. Do zacieśnienia więzi między obu stronami miał się także przysłużyć, powstały na szczycie londyńskim, Fundusz Zaufania ASEM¹⁶. Największe były oczekiwania związane z obszarem współpracy gospodarczej. Jednak ASEM nie stanowi negocjacyjnego forum dla powstawania prawnie obowiązujących rezolucji, jest tylko nieformalnym forum wymiany informacji na temat handlu i reżimów inwestycyjnych różnych partnerów ASEM. ASEM w zasadzie jest budowane na trzech podstawowych filarach, tj. na promowaniu współpracy gospodarczej, upowszechnianiu dialogu politycznego i bezpieczeństwa oraz wzmacnianiu więzi kulturalnych między społeczeństwami obu kontynentów¹⁷.

Niewątpliwie jednym z najbardziej kontrowersyjnych filarów współpracy w procesie ASEM jest promowanie dialogu politycznego i bezpieczeństwa. Kontrowersje pojawiają się szczególnie przy próbie poruszania kwestii demokracji i praw człowieka, które odbierane są przez Azjatów z dużym dystansem, jeśli nie z wrogością, co usztywnia ich stanowisko w dialogu politycznym. Według nich, polityczny dialog powinien koncentrować się na kwestiach budzących wspólne zainteresowanie, takich jak np. reforma Narodów Zjednoczonych czy transnarodowa przestępczość. Natomiast kwestie budzące duże kontrowersje dla jednej ze stron i trudne do rozwiązania, co do których nie można znaleźć kompromisu, powinny być, zdaniem szczególnie azjatyckich partnerów, omijane, gdyż nie sprzyjają konstruktywnej atmosferze współpracy¹⁸. Według nich sporne zagadnienia będzie można omówić, gdy obie strony dojrzeją do wzajemnego słuchania i prowadzenia dialogu w duchu poszanowania i porozumienia. Jednak jest to niezwykle trudne, ponieważ azjatyccy i europejscy partnerzy preferują odmienne systemy wartości i poprzez nie postrzegają swojego partnera. W związku z tym trzeba stopniowego, konsekwentnego i długofalowego wzajemnego dostosowywania się do wzajemnej

¹³ Y. Lay Hwee, *ASEM 3: More Talk...*, s. 3.

¹⁴ *Ibidem*, s. 3–4.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, s. 13.

¹⁷ *Ibidem*, s. 4.

¹⁸ *Ibidem*, s. 5.

współpracy. Ostatnie lata XX w., naznaczone przez azjatycki kryzys finansowy i przebieg szczytu ASEM 2 w Londynie, w tym niezwykle trudnym czasie, spowodowały, że oczekiwania przed szczytem ASEM 3 w Seulu (20–21 października 2000 r.) były skromne. Efektem tego było położenie nacisku na nieformalną naturę ASEM, czego dowodem była niechęć przyjęcia propozycji do stworzenia sekretariatu¹⁹. Niemniej nikt nie kwestionował kontynuowania procesu ASEM, co oznaczało, że występujące rozbieżności pomiędzy jej członkami nie były go w stanie zablokować. Co prawda pojawiło się niebezpieczeństwo absencji czołowych polityków europejskich i azjatyckich na październikowym szczycie w Seulu, jednak zostało ono zażegnane. Należy w tym miejscu mocno podkreślić, że nieobecność najważniejszych polityków na październikowym szczycie w Seulu, mogło zapoczątkować zanik procesu ASEM.

Szczyt ASEM 3 w Seulu był zdominowany toczącym się pokojowym procesem na Półwyspie Koreańskim, czego wyrazem stała się Deklaracja seulska. Dokument ten był odzwierciedleniem poparcia dla wysiłków ówczesnego prezydenta Korei Południowej Kim Dae Junga, laureata Pokojowej Nagrody Nobla, realizującego wówczas tzw. politykę słoneczną. Innym osiągnięciem ASEM 3 był kompromis zawarty między obu stronami w końcowym oświadczeniu przewodniczącego. Z jednej strony dotyczył on zobowiązania liderów azjatyckich do „promowania i ochrony praw człowieka, wliczając w to prawo do rozwoju i podstawowych wolności, biorąc pod uwagę ich powszechny, niepodzielny i wzajemnie zależny charakter”. Z drugiej strony, liderzy europejscy uznali rolę ASEM „w budowaniu nowego międzynarodowego porządku publicznego i gospodarczego w świetle wzrastającej współzależności Azji i Europy i zmieniającego się środowiska międzynarodowego” przez wielostronny dialog i współpracę²⁰. Innym pozytywnym rezultatem seulskiego szczytu było osiągnięcie porozumienia powiększającego Fundusz Zaufania ASEM i przyjęcie ram współpracy Azja–Europa z odpowiednimi mechanizmami, zasadami i priorytetami, tworzącymi solidny fundament, dla rozwoju procesu ASEM²¹.

Znaczącą cechą szczytu seulskiego było 55 spotkań bilateralnych między liderami szczytu i 35 zebrań na szczeblu ministerialnym. Obustronne kontakty wpłynęły pozytywnie na ogólny proces zbliżenia między Azją i Europą. Poza wymianą poglądów i idei, stanowiły one również ważny bodziec dla przełamania biurokratycznego impasu czy rozwiązywania trudnych kwestii²².

Kolejne spotkanie na szczycie ASEM odbyło się 22–24 września 2002 r. w Kopenhadze. Byli na nim obecni szefowie państw i rządów, dziesięciu z Azji i piętnastu z Europy oraz przewodniczący Komisji Europejskiej wraz z premierem Danii, występującym także w roli przewodniczącego Rady Unii Europejskiej.

¹⁹ *Ibidem*, s. 10.

²⁰ *Ibidem*, s. 13.

²¹ *Ibidem*, s. 13–15.

²² *Ibidem*.

Liderzy na początku szczytu zaakcentowali z zadowoleniem postęp, jaki został poczyniony w procesie ASEM na podstawie uzgodnionych wcześniej zasad i postanowień w ramach współpracy Azja–Europa (Asia–Europe Cooperation Framework – AECF). Wyrazili również zadowolenie m.in. z wyników spotkań odbytych w 2001 i 2002 r. na szczeblach ministrów spraw zagranicznych, gospodarczych, finansowych i ochrony środowiska²³.

O ile jednak poprzedni szczyt przebiegał w atmosferze problemów koreańskich, o tyle szczyt kopenhaski odbywał się w cieniu dokonanych ataków terrorystycznych w Stanach Zjednoczonych 11 września 2001 r. i przygotowań do walki z terroryzmem międzynarodowym. Wydarzenia te znalazły swoje odzwierciedlenie w dyskusjach i dokumentach przyjętych na spotkaniu. Punktem wyjścia do rozmów stała się ogólna sytuacja bezpieczeństwa międzynarodowego i kwestia nowych wyzwań, jakie ona ze sobą niosła. Wynikiem dyskusji było zobowiązanie się liderów do bliższej współpracy w zwalczaniu takiego zagrożenia dla światowego pokoju i bezpieczeństwa, zrównoważonego rozwoju gospodarczego i stabilizacji politycznej. Liderzy uznali wiodącą rolę Stanów Zjednoczonych i zasady Karty NZ w zwalczaniu terroryzmu. Końcowym rezultatem rozmów i zobowiązań było przyjęcie kopenhaskiej deklaracji ASEM na temat „Współpracy przeciwko międzynarodowemu terroryzmowi i kopenhaskiego programu współpracy ASEM na temat zwalczania międzynarodowego terroryzmu”²⁴. W deklaracji tej znalazło się dziewięć punktów, a na uwagę zasługuje m.in. punkt siódmy: „A nasza współpraca będzie budowana na wyjątkowym dialogu ASEM i zrozumieniu międzykulturowym. Odrzucamy jakąkolwiek próbę wiązania terroryzmu z religią, rasą lub narodowością”²⁵. W punkcie dziewiątym podkreślono, że działania długoterminowe powinny koncentrować się na eliminowaniu błędnych wyobrażeń o związkach terroryzmu z kulturą występującą w państwach partnerskich²⁶.

Problem odmienności kultur nie tylko zajął istotne miejsce w deklaracji, ale również został zaakcentowany przez liderów, wyrażających przekonanie, że zróżnicowanie kulturalne, jakie istnieje między Azją i Europą, jest zaletą i powinno służyć promowaniu jedności w różnorodności, powinno być konstruktywnym elementem rozmów odbywających się w ramach ASEM. Niewątpliwie poznaniu i docenieniu tej różnorodności, miał służyć dalszy dialog na temat kultur i cywilizacji, na wszystkich poziomach współpracy ASEM oraz udzielanie poparcia kolejnym konferencjom ASEM na temat kultur i cywilizacji na poziomie politycznym. Jak zauważono, istotną rolę ma tu do odegrania Fundacja Azja–Europa (ASEF)

²³ *ASEM 4 – Chariman’s Statement, Copenhagen, September 22/24, 2002 (ASEM 4)*, www.aseminfoboard.org/summits/ASEM4/ [24.02.2012].

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Declaration on Cooperation against International Terrorism, ASEM IV – Fourth Asia Europe Meeting Summit, Copenhagen, September 22–24, 2002 (ASEM 4)*, www.aseminfoboard.org/summits/ASEM4/ [24.02.2012].

²⁶ *Ibidem*.

poprzez upowszechnianie publikacji poruszających te kwestie²⁷. Osiągnięcie wzajemnego zrozumienia może przebiegać na wielu innych płaszczyznach. Ciekawą inicjatywą w tym względzie była propozycja zorganizowania pierwszych Młodzieżowych Igrzysk ASEM. Wśród wielu innych inicjatyw pojawiła się propozycja dotycząca tworzenia związków pomiędzy corocznymi stolicami europejskiej kultury i ich azjatyckimi odpowiednikami²⁸.

Na tym szczycie została również wydana „Kopenhaska deklaracja polityczna ASEM na temat procesu pokojowego na Półwyspie Koreańskim”, co oznaczało kontynuowanie poparcia członków forum dla pokojowego procesu międzykoreańskiego pojednania i współpracy. Podstawą tego procesu miała być realizacja pewnej liczby projektów. Wśród nich szczególną uwagę europejskich partnerów przykuł projekt ponownego ustanowienia połączeń kolejowych, które prowadziłyby do transeuroazjatyckiej linii kolejowej, tzw. Żelaznego szlaku jedwabnego. Z kolei u azjatyckich liderów duże zainteresowanie wzbudziło pomyslnie wprowadzenie euro w Unii Europejskiej²⁹.

W zakresie bliższego partnerstwa gospodarczego, po przejściowym szoku wywołanym przez wydarzenia 11 września, partnerzy obu regionów docenili znaczenie priorytetów gospodarczych i finansowych, które powinny przyczynić się, według nich, do osiągnięcia zrównoważonego wzrostu w gospodarce światowej. W związku z tym liderzy zgodzili się z postulatem dalszej liberalizacji handlu oraz umacniania i rozwoju zasad Światowej Organizacji Handlu (WTO), co z kolei powinno stymulować wzrost gospodarczy, poprawiać możliwości przewidywania, radzenia sobie z wyzwaniami globalizacji i umocnić dalszy trwały rozwój. Ważnym krokiem w tym przypadku było m.in. wyrażenie poparcia na czwartym spotkaniu ministrów gospodarki ASEM dla przyspieszenia akcesji Wietnamu do Światowej Organizacji Handlu. Ponadto pomyslnie zostały wprowadzone w życie od poprzedniego szczytu, plany ułatwień handlowych i promocji działań inwestycyjnych.

Należy tu także podkreślić nową inicjatywę, wysuniętą na czwartym spotkaniu ministrów gospodarki, dotyczącą elastycznych ram dla konsultacji i dialogu na temat spraw gospodarczych w formie m.in. sympozjum ASEM na temat wielostronnych i regionalnych stosunków gospodarczych, konferencji ASEM na wysokim szczeblu na temat współpracy rolniczej, czy warsztatów na temat budowania systemów rynkowych w kontekście globalizacji. Podnoszona była także kwestia trans-azjatyckiej sieci informacyjnej, co byłoby wyrazem solidnego partnerstwa Azji i Europy.

Wreszcie powierzono koordynatorom ASEM zainicjowanie procesu stworzenia specjalnej grupy roboczej, której działalność miałyby się koncentrować na trzech obszarach: handlu, inwestycjach i finansach. W jej skład miałyby wchodzić

²⁷ ASEM 4 – Chariman's Statement, Copenhagen.... [24.02.2012].

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

po pięciu ekspertów z Azji i Europy, a funkcjonowałyby ona w ramach filaru gospodarczego ASEM³⁰.

W innych obszarach na uwagę zasługuje m.in.: program naukowo-badawczy ASEM-DUO (ASEM-DUO Fellowship Programme), seminarium ASEM na temat wymiany edukacyjnej (ASEM Seminar on Educational Exchange), inicjatywa warsztatów ASEM na temat przyszłego zatrudnienia i jakości siły roboczej (ASEM Workshop on the Future of Employment and the Quality of Labour)³¹.

Kolejny, piąty szczyt ASEM, odbył się w stolicy Wietnamu Hanoi 7–9 października 2004 r. Był to szczyt, na którym doszło do jego pierwszego rozszerzenia. W ASEM pojawiło się trzynaście nowych krajów: dziesięć nowych krajów Unii Europejskiej i trzy azjatyckie: Birma (Myanmar), Kambodża i Laos. Szczyt ten miał szczególne znaczenie dla Polski, ponieważ znalazła się ona wśród nowo przyjętych krajów. Reprezentowana była wówczas przez ówczesnego premiera Marka Belkę³². Jednak zanim podjęta została decyzja o rozszerzeniu ASEM, pojawiła się kontrowersja dotycząca przyjęcia nowych członków. Problem zasadniczo dotyczył sytuacji wewnętrznej w Birmie, w której od kilkudziesięciu lat sprawowała władzę junta wojskowa. Kraje europejskie podnosiły kwestię postępów demokratyzacji w Birmie, m.in. uwolnienia Aung San Suu Kyi czy włączenia Ligi na rzecz Demokracji (NLD) do Narodowej Konwencji. Unia Europejska zgodziła się na kompromis, w którym zostało uwzględnione przystąpienie Birmy do ASEM pod warunkiem, że przedstawiciel tego kraju na szczycie w Hanoi będzie reprezentowany na szczeblu ministra spraw zagranicznych lub niższym³³.

Gospodarz szczytu, premier Wietnamu Phan Van Khai, na uroczystości rozszerzenia ASEM podkreślił jego znaczenie i jako ważne przytoczył podstawowe dane ukazujące jego rozwój. ASEM po rozszerzeniu obejmował rynek 2,7 mld konsumentów, 50% światowego PKB oraz 43% handlu światowego³⁴. Kolejny szczyt przebiegał pod hasłem „Dalsze ożywienie i potwierdzenie azjatycko-europejskiego partnerstwa” (*Further Revitalising and Substantiating the Asia-Europe Partnership*). Na uroczystości rozszerzenia, poza kwestią Birmy, została podniesiona sprawa znaczenia rozmów sześciostronnych w sprawie denuklearyzacji Półwyspu Koreańskiego i poparcia dla nich oraz większego zaangażowania UE na półwyspie.

Ważną informacją dla UE, przekazaną przez stronę azjatycką, było potwierdzenie utworzenia do 2020 r. strefy wolnego handlu w ramach ASEAN+3 (Chiny, Japonia i Korea). Ponadto kraje azjatyckie podkreśliły znaczenie działalności ARF (Regionalnego Forum ASEAN – ASEAN Regional Forum), do którego poza kraja-

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*.

³² B. Stoczyńska, *V Szczyt ASEM w Hanoi z udziałem Polski*, „Azja–Pacyfik 2004” 2005, nr 7, s. 253.

³³ *Ibidem*, s. 254.

³⁴ *Ibidem*.

mi regionu Azji, należą także ważni aktorzy stosunków międzynarodowych: Stany Zjednoczone, UE i Rosja³⁵. Można przypuszczać, że Regionalne Forum ASEAN stanowiło i stanowi nadal ważną przeciwwagę dla rosnącej potęgi Chin, zarówno gospodarczej, militarnej, jak i politycznej. Częściowym potwierdzeniem może być zaakceptowanie przez premiera Lee Hien Loonga faktu, że większe zaangażowanie Unii Europejskiej w regionie Azji Południowo-Wschodniej przyczyni się niewątpliwie od wzmocnienia stabilności i bezpieczeństwa w omawianym regionie³⁶. W tym miejscu należy podkreślić stanowisko prezydenta Korei, który wskazał na potrzebę oparcia bezpieczeństwa międzynarodowego przede wszystkim na zaufaniu państw małych i średnich, nie biorąc pod uwagę siły państw dużych. Jest to dokładne odzwierciedlenie stanowiska Unii Europejskiej³⁷.

W sprawach ekonomicznych położono nacisk na współpracę ekonomiczną i wspomniany rozwój oraz wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw. Grupa robocza ASEM ds. bliższej współpracy gospodarczej pomiędzy Europą i Azją (*ASEM Task Force for Closer Economic Cooperation between Europe and Asia*) przedstawiła raport zawierający propozycje zadań. Znalazło się wśród nich m.in. utworzenie wirtualnego sekretariatu oraz powołanie do życia rynku papierów wartościowych ASEM, przy czym rynek ten miałby być oparty na trzech walutach, tj. jenie, dolarze i euro, co oznaczałoby przynajmniej częściowe uniezależnienie się od dolara, a zwiększenie się roli dwóch pozostałych walut jena i euro. W drugim przypadku miałyby to szczególne znaczenie dla Unii Europejskiej. Poza kwestiami walutowymi, poruszono także kwestie energetyczne oraz problem utworzenia wirtualnego ośrodka ASEM dla handlu, inwestycji i turystyki. Zostały również wzięte pod uwagę wyniki dziesiątego Forum Biznesu Azja–Europa, podkreślającego znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw oraz poprawę warunków inwestycyjnych, rozwój technologii informacyjnych i dalszą rozbudowę sektora usług finansowych³⁸.

Mówiąc o współpracy kulturalnej pomiędzy partnerami ASEM należy wspomnieć o inicjatywie polskiej, którą wysunął premier Marka Belka, tj. o planowanej w Warszawie na 22–25 kwietnia 2005 r. międzynarodowej konferencji organizowanej w Polsce na temat „Dialogu między cywilizacjami w kierunku większego zaangażowania Europy.” Zaproszenie Polski zostało przyjęte z zainteresowaniem przez gospodarza, który wystąpił w imieniu członków ASEM³⁹.

W kwestii dalszej instytucjonalizacji kompromis jednak nie został osiągnięty. Pomimo tego, że część liderów opowiedziała się za powstaniem stałego sekretariatu ASEM, nie udało się jednak uzyskać w tej sprawie jednomyślności. Pomimo częściowych sukcesów osiągniętych na piątym szczycie ASEM, najważniejszym

³⁵ *Ibidem*, s. 255.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, .s 256.

³⁹ *Ibidem*.

wydarzeniem z punktu widzenia polskiej polityki zagranicznej, było pojawienie się na tym forum po raz pierwszy Polski, występującej z konkretną inicjatywą⁴⁰.

Na szóstym szczycie ASEM w Helsinkach (10–11 września 2006 r.) poruszono takie tematy jak: wzmocnienie multilateralizmu i walka z zagrożeniami bezpieczeństwa, wydarzenia regionalne i międzynarodowe, dialog pomiędzy kulturami i cywilizacjami, kwestie zrównoważonego rozwoju, ochrony środowiska i bezpieczeństwa energetycznego, czy przyszłość ASEM.

Omawiając pierwszy temat uczestnicy odnieśli się do konieczności współpracy w walce z tradycyjnymi i nowymi zagrożeniami. Do tradycyjnych zagrożeń zaliczano m.in. terroryzm, broń masowego rażenia, przestępczość międzynarodową oraz narkotyki, natomiast nowymi zagrożeniami stały się ptasia grypa, HIV/AIDS i inne choroby zakaźne⁴¹. Ważną kwestią przy omawianiu tych zagrożeń stało się, jak zaznaczyli członkowie forum, możliwie szybkie zakończenie prac dotyczących stworzenia definicji terroryzmu. Definicja ta pozwoliłaby uniknąć w przyszłości mylenia niektórych niebezpiecznych działań w stosunkach międzynarodowych z terroryzmem, którymi one nie są. W przypadku nowych zagrożeń poruszona została sprawa pomocy technicznej dla krajów rozwijających się oraz wymiany doświadczeń i informacji między zagrożonymi krajami⁴². Liderzy ASEM poparli utworzenie w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych Komisję Budowania Pokoju oraz centralnego Funduszu Szybkiego Reagowania, z którego miałyby być finansowana walka ze skutkami katastrof naturalnych. Natomiast wzmocnianiu stosunków multilateralnych miały służyć priorytety UE, takie jak zniesienie kary śmierci, ochrona praw mniejszości, kobiet i dzieci⁴³.

W dyskusji związanej z wydarzeniami regionalnymi i międzynarodowymi najwięcej czasu poświęcono sytuacji na Półwyspie Koreańskim, w Birnie oraz na Bliskim Wschodzie. Przy omawianiu kwestii energetycznych nawiązano do problemu korzystania z odnawialnych i alternatywnych źródeł energii oraz zwrócono uwagę na konieczność wypracowania nowej zasady i myślenia, że postęp gospodarczy nie powinien być związany ze wzrostem zużycia energii, jak dzieje się to dotychczas. Oczywiście zapotrzebowanie na energię będzie nieustannie wzrastało, zatem kwestia sprowadza się do wyraźnego zmniejszenia tempa zużycia energii, bez zmniejszenia tempa rozwoju gospodarczego, co wiąże się z energooszczędnymi technologiami. Wskazując konieczność realizacji powyższych celów zaakcentowano sprawę dynamiki wymiany technologii między państwami ASEM oraz redukcji zależności gospodarek państw rozwijających się, od dotychczasowych surowców konwencjonalnych, a także zapewnienie im dostępu do tanich i niekonwencjonalnych źródeł energii⁴⁴. Zapewnienie powszechnego dostępu do źródeł

⁴⁰ *Ibidem*, s. 257.

⁴¹ K. Wilkowiecka, *Szczyt ASEM VI w Helsinkach*, „Azja–Pacyfik 2006” 2006, nr 9, s. 247.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 248.

energii krajom rozwijającym się ma kluczowe znaczenie zarówno dla nich, jak i w skali globalnej. Problem ubóstwa ma wymiar ogólnoświatowy i jest jednym z największych zagrożeń. Musi być on rozwiązany na wielu płaszczyznach, a jedną z nich, i to kluczową, jest stały dostęp do taniej energii. W kwestii ochrony środowiska na szczycie przyjęta została deklaracja ASEM w sprawie zmian klimatycznych⁴⁵.

Również na tym szczycie w ramach sesji „Globalizacja i konkurencyjność”, liderzy ponownie poparli starania Wietnamu o członkostwo w Światowej Organizacji Handlu. Na sesji „Przyszłość ASEM” została zaś podjęta decyzja o przyjęciu do forum nowych członków dialogu: Bułgarii, Rumunii, Indii, Pakistanu, Mongolii i Sekretariatu ASEM. Było to drugie rozszerzenie ASEM. Ponadto została uchwalona ważna decyzja o powołaniu Wirtualnego Sekretariatu ASEM (ASEM Virtual Sekretariat – AVS), którego siedzibą stała się stolica Indonezji, Dżakarta. Zgodnie z założeniami, Sekretariat miał spełniać funkcję koordynatora ASEM i ośrodka udzielania informacji oraz technicznej pomocy koordynatorom. Miało to ułatwiać m.in. zarządzanie porządkiem dnia i programem roboczym⁴⁶. Ponadto, żeby wzmocnić koordynację między partnerami ASEM, podkreślono znaczenie zwiększenia regularnych kontaktów pomiędzy ambasadami stałych członków forum, na przykład w Brukseli, siedziby głównej UE, sekretariatem ASEM w Dżakarcie lub Pekinem, który został kolejnym gospodarzem szczytu ASEM w 2008 r.⁴⁷

Szósty szczyt ASEM w Helsinkach był nadal, zgodnie z pierwotnym założeniem, nieformalną platformą dialogu i wymianą opinii, co stanowiło ważne uzupełnienie kontaktów bilateralnych. Na drodze instytucjonalizacji poza wieloma czynnikami, stał brak jednolitego stanowiska strony azjatyckiej, wynikającego z różnorodności stanowisk politycznych poszczególnych państw Azji, w przeciwieństwie do jednolitego stanowiska Unii Europejskiej⁴⁸. W związku z tym ramy elastyczności ASEM będą najlepszym rozwiązaniem na czas nieokreślony, póki nie zostanie osiągnięta „masa krytyczna”, pozwalająca na głębszą instytucjonalizację. Jej podstawą będzie niewątpliwie osiągnięcie odpowiedniego urzeczywistnienia planów obu stron.

Na szóstym szczycie ASEM Polskę reprezentował premier Jarosław Kaczyński, który odbył kilka ważnych spotkań bilateralnych z liderami azjatyckimi, m.in. premierem Chin Wen Jiabao. Kwestie gospodarcze były przewodnim tematem rozmów, jako najistotniejsze. Wystarczy podkreślić, że w 2005 r. wartość polskich obrotów handlowych z azjatyckimi partnerami ASEM wyniosła około 10% globalnej wartości obrotów handlowych Polski, tj. 18 mld 811 mln dolarów, przy

⁴⁵ Treść deklaracji: *Declaration on Climate Change*, www.modelasem.org/resources/declaration/ [09.04.2012].

⁴⁶ *Annex to “Helsinki Declaration on the Future of ASEM” – ASEM Working Methods and Institutional Mechanisms*, www.modelasem.org/resources/declaration/ [09.04.2012].

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ K. Wilkowiecka, *Szczyt ASEM VI w Helsinkach...*, s. 249.

ujemnym saldzie 10 mld 820 mln dolarów (całość obrotów handlowych Polski w 2005 r. wyniosła 190 mld 640 mln dolarów przy ujemnym saldzie 12 mld 243 mln dolarów)⁴⁹. Jednak wartość obrotów handlowych Polski w 2005 r. była duża, szczególnie z Chinami, Koreą Południową i Japonią, która wyniosła wówczas 11 mld 300 mln dolarów⁵⁰. Pomimo ujemnego salda handlowego, kraje azjatyckie stanowią dla Polski ważny rynek zbytu oraz są potencjalnie znaczącym źródłem technologicznym know-how i kolejnych inwestycji.

W ramach siódmego szczytu ASEM, który odbył się 24–25 października 2008 r. w Pekinie, pojawili się nowo przyjęci członkowie: Bułgaria, Rumunia, Indie, Mongolia i Pakistan oraz Sekretariat ASEAN (Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej). Jak podkreślono, na szczycie pojawili się przedstawiciele prawie całej Azji i Europy reprezentując sobą połowę światowego PKB, 60% światowego handlu i 60% mieszkańców Ziemi. W tym samym miesiącu odbyły się w ścisłym związku ze szczytem dwa fora: Forum Ludności Azja–Europa (13–14 października) i Forum Biznesowe Azja–Europa (21–23 października). Nieco wcześniej, 18 czerwca 2008 r., miała miejsce ostatnia sesja w ramach partnerstwa parlamentarnego Azja–Europa.

Zarówno sam szczyt, jak i poszczególne fora odbywały się w cieniu początku kryzysu finansowego, który wybuchł w Stanach Zjednoczonych. 15 września 2008 r. władze banku Lehman Brothers, czwartego banku inwestycyjnego z Wall Street, ogłosiły upadłość, największą w historii Stanów Zjednoczonych (690 mld dolarów). Wydarzenie to spowodowało wybuch epidemii nieufności innych banków, które obawiając się „zakażenia”, przestały pożyczać sobie nawzajem, a to doprowadziło do rozszerzenia kryzysu finansowego w USA. Wydarzenie to doprowadziło z kolei do globalnej recesji, największej od zakończenia II wojny światowej. Jednak gdy Stanom Zjednoczonym udało się opanować kryzys, w 2010 r. doszło do wybuchu kryzysu finansowego w Europie. Tutaj źródło kryzysu było odmienne od amerykańskiego. Spowodowała go nieufność inwestorów na rynku obligacji wynikająca z deficytów budżetowych i długów publicznych, nagromadzonych przez wiele lat. Rządy państw strefy euro stanęły przed zadaniem uzdrowienia własnych finansów i przebudowy unii walutowej⁵¹.

Owoce obrad tego szczytu, zdominowanego, jak wspomniano, przez amerykański kryzys, poza deklaracją pekińską na temat zrównoważonego rozwoju, było oświadczenie siódmego spotkania Azja–Europa na temat międzynarodowej sytuacji finansowej. W deklaracji pekińskiej w punkcie drugim określono wspólczesne wyzwania i problemy, przed jakimi stoi ASEM, tj.: ciągły wzrost popula-

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ R. Jakimowicz, *Stosunki Polski z krajami Azji Północno-Wschodniej w latach 1990–2007*, [w:] *Polskie niepodległości. Wizje państwa i społeczeństwa w okresach przełomów 1918–1945–1989*, red. J. Faryś, P. Słowiński, T. Sikorski, Gorzów Wielkopolski 2009, s. 391–406.

⁵¹ *Tytułem wstępu: jaki kryzys*, [w] *Trzęsienie kapitalizmu, czyli jak zaczął się kryzys i czym się skończy*, „Polityka” 2012, wydania specjalne nr 1, s. 4.

cji światowej, degradacja środowiska naturalnego, szybkie uszczuplanie bogactw naturalnych i osłabianie zasięgu ekologicznych możliwości, które stają się coraz bardziej znaczące w wielu krajach i regionach świata. Na te wyzwania można odpowiedzieć skutecznie poprzez realizowanie pilnego zadania, jakim jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju w skali światowej⁵². Partnerzy ASEM wyrazili gotowość do umacniania współpracy w tej kwestii. Przez zrównoważony rozwój rozumie się, odwołując się do ustaleń szóstego ASEM, realizację kluczowej polityki ASEM w kolejnej dekadzie XXI w., szczególnie na takich płaszczyznach, jak: milenijne cele rozwoju, zmiana klimatu, środowisko i energia, co zostało podkreślone w punkcie 6 deklaracji⁵³.

W części deklaracji, zatytułowanej „Cele milenijnego rozwoju” (*The Millennium Development Goals*), zwrócono szczególną uwagę na problem światowego ubóstwa, który pogłębia się przez wzrost cen żywności, a te z kolei czynią zupełnie nieefektywnymi wysiłki na rzecz jego redukcji. W związku z tym kraje członkowskie ASEM wzywają do pełnej skoordynowanej odpowiedzi i wszechstronnej strategii, aby podjąć tę kwestię w zintegrowany sposób, przez praktyczną współpracę w celu stabilizacji rynków artykułami spożywczymi. Dalej partnerzy ASEM wzywają m.in. do rozwoju współpracy i popierania produkcji rolniczej, ułatwień handlowych i transferu technologii⁵⁴. Aby zrealizować te i inne cele, przy uznaniu głównej roli Narodów Zjednoczonych w koordynowaniu międzynarodowej współpracy rozwoju, członkowie ASEM nawołują kraje rozwinięte do podniesienia wielkości zasobów na rzecz rozwoju i pełnego zobowiązania się do wykorzystywania 0,7% ich dochodu narodowego brutto (*gross national income – GNI*), w 2015 r. w ramach oficjalnej pomocy rozwojowej i podniesienia jej efektywności. Ponadto podkreślają, że ASEM służy jako ważne uzupełnienie tych wysiłków na globalnym poziomie. Szczególnie widoczne jest to przez wprowadzone inicjatywy międzyrządowe i wielosektorowe⁵⁵.

W odrębnej części deklaracji obszernie została omówiona kwestia zmiany klimatu i bezpieczeństwa energetycznego. Odniesiono się w niej m.in. do protokołu z Kyoto i balijskiego planu działania. Podkreślono ogromne znaczenie konieczności redukcji emisji gazów cieplarnianych, a przy tym ważną kwestię pomocy finansowej i transferu technologii dla krajów rozwijających się. W kolejnej części deklaracji bardzo szeroko została omówiona kwestia spójności społecznej.

We wspomnianym dokumencie wyrażono także niepokój dotyczący wpływu rozprzestrzeniającego się na globalną gospodarkę międzynarodowego kryzysu finansowego. Szczególnie niepokojące są zagrożenia, jakie niósł on dla stabilizacji finansowej i rozwoju gospodarczego krajów Azji i Europy. Liderzy wyrazili na-

⁵² *Beijing Declaration on Sustainable Development*, www.modelasem.org/resources/declaration/ [09.04.2012].

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*.

dzieję pokonania tego kryzysu przy użyciu stanowczych decyzji i innych efektywnych poczynań. Odwołali się także do szeroko rozumianej społeczności międzynarodowej. Docelowym efektem podjętych zadań miała być odbudowa zaufania do rynku, stabilizacja globalnych rynków finansowych i promowanie globalnego wzrostu gospodarczego⁵⁶. W kolejnym punkcie liderzy doszli do wniosku, że Międzynarodowy Fundusz Walutowy (International Monetary Fund – IMF) powinien odegrać decydującą rolę w udzieleniu pomocy krajom poważnie doświadczonym przez kryzys, oczywiście jeśli zwróca się z taką prośbą⁵⁷. Zarówno ten kryzys, jak i europejski, trwający od 2010 r., przyczyniły się do przywrócenia autorytetu IMF. Bardzo ważną kwestią było zaakcentowanie konieczności poprawy nadzoru i regulacji prawnych wszystkich finansowych „aktorów”, a w szczególności ich odpowiedzialności. Wszystkie kraje zostały też wezwane do prowadzenia odpowiedzialnej i rozsądnej fiskalnej oraz finansowej polityki nadzoru, zwiększania transparentności, umocnienia nadzoru i poprawy mechanizmów kryzysowego zarządzania. Tego typu działania miały służyć utrzymaniu własnej gospodarczej stabilności i stabilizacji rynków finansowych zagrożonych państw. Wreszcie zobowiązano się, w kolejnym punkcie, do przedsięwzięcia efektywnych i wszechstronnych reform międzynarodowych systemów monetarnych i finansowych⁵⁸.

Należy też wspomnieć o akcencie polskim w trakcie szczytu. Polska, wraz z Danią i Indonezją, reprezentowała tzw. trójkę odpowiedzialną za prace nad ochroną klimatu. Delegacji polskiej przewodniczył premier Donald Tusk, duńskiej premier Andersen Fogh Rasmussen, indonezyjskiej prezydent Susilo Bambang Yudhoyono. Premier Tusk podkreślił wówczas w Pekinie, że kryzys finansowy na świecie nie może służyć jako pretekst do opóźniania prac nad ochroną klimatu. Zaznaczył istotną kwestię, że trójka doloży wszelkich starań, aby na planowanej konferencji klimatycznej w Poznaniu, została wypracowana formuła, dzięki której państwa rozwijające się, państwa węglowe (w tym oczywiście Polska), w wypracowanym projekcie ochrony klimatu znajdą zarówno szanse gospodarcze, jak i finansowe, a nie groźby w przypadku niedopełnienia warunków⁵⁹. Odnosząc się do kryzysu finansowego, premier Tusk podkreślił, że decyzje o wymiarze globalnym, mogą przyczynić się do zatrzymania kryzysu finansowego. Przy tym nie omieszczał też podkreślić, że w Polsce nie ma żadnego istotnego objawu takiego kryzysu, a system finansowy i bankowy jest bardzo stabilny⁶⁰.

Ostatni, ósmy, szczyt ASEM odbył się 4–5 października 2010 r. w Brukseli. Pojawili się na nim po raz pierwszy przedstawiciele Australii, Rosji i Nowej

⁵⁶ *Statement of the Seventh Asia-Europe Meeting on the International Financial Situation. ASEM VII – Seventh Asia-Europe Meeting Beijing, October 21 2008*, www.modelasem.org/resources/declaration [09.04.2012].

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Tusk w Chinach: Kryzys finansowy nie może opóźnić prac nad ochroną klimatu*, www.wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5844574,... [28.02.2012].

⁶⁰ *Ibidem*.

Zelandii, poza 10 członkami Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (Association of Southeast Asian Nations – ASEAN) i czterech państw Azji Wschodniej – Chin, Japonii, Korei Południowej i Mongolii oraz Indii, Pakistanu i Sekretariatu ASEAN. Natomiast ze strony europejskiej pojawili się szefowie 27 państw członkowskich oraz przewodniczący Komisji Europejskiej. W sumie w spotkaniu wzięło udział 48 podmiotów ASEM. Równolegle zorganizowano spotkania uzupełniające proces ASEM, m.in. Azjatycko-Europejskie Partnerstwo Parlamentarne (Asia-Europe Parliamentary Partnership), Forum Narodów Azja–Europa (Asia-Europe People’s Forum), Azjatycko-Europejskie Forum Biznesu (Asia-Europe Business Forum)⁶¹.

Szczyt w Brukseli zakończył się przyjęciem „Deklaracji przewodniczącego ASEM na temat szczęścia i powagi” (*ASEM Chair’s Declaration on happiness and dignity*) i „Deklaracji ASEM 8 na temat umacniania efektywności globalnego zarządzania gospodarczego” (*ASEM 8 Declaration on strengthening the efficiency of global economic governance*)⁶². Na spotkaniu zaakceptowano 16 podjętych inicjatyw, które miały przyspieszyć współpracę w wielu dziedzinach, w takich jak: bezpieczeństwo żywności, transport, zarządzanie lasami, źródła wody, czy rozwój i edukacja⁶³.

W trakcie dwudniowego spotkania liderzy ASEM omówili m.in. sposoby umacniania efektów globalnych mechanizmów gospodarczych oraz regionalne kwestie dotyczące środków w poprawianiu wydajności współpracy w ramach ASEM. Dostrzegli słabe punkty systemu finansowego, wliczając w jego zakres wysokie zadłużenia publiczne i globalny brak równowagi, co skłoniło ich do zobowiązania stymulowania wzrostem i wprowadzeniem modeli zrównoważonego wzrostu. Także przezwyciężeniu globalnego kryzysu gospodarczego i przygotowania się do okresu pokryzysowego służyć ma umocnienie współpracy zarówno w ramach społeczności międzynarodowej, jak i ASEM. Podniesione zostało także duże znaczenie roli efektywnego działania operacyjnego G-20⁶⁴. Największa uwaga została skoncentrowana na kwestii zrównoważonego wzrostu, w związku z tym liderzy podjęli kilka ważnych decyzji. Należy tu podkreślić, że zrównoważony wzrost ma obejmować rozwój gospodarczy i społeczny oraz ochronę środowiska naturalnego. Wysunięte zostały dwie inicjatywy: Forum ASEM na temat zielonego wzrostu oraz Forum ASEM na temat sieci bezpieczeństwa społecznego, które były chwalone szczególnie przez Wielką Brytanię, Niemcy, Holandię, Finlandię i Koreę⁶⁵.

⁶¹ *ASEM 8 Summit from 4 October 2010 to 5 October 2010*, www.eutrio.be/asem-8-summit [01.02.2012].

⁶² *Eighth Asia-Europe Meeting Concludes in Brussels*, www.english.vov.vn/Home/Eighth-AsiaEurope-Meeting-com... [24.02.2012].

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*.

Ponadto uwaga uczestników szczytu została skoncentrowana na kwestiach globalnych, takich jak: naturalne klęski żywiołowe, bezpieczeństwo, terroryzm, piractwo i konflikty zbrojne. Omówione zostały także konkretne środki mające służyć wzrostowi efektywności współpracy ASEM i podniesienia statusu forum⁶⁶. W Brukseli zdecydowano, że kolejny szczyt, dziewiąty, ma odbyć się w 2012 r. w stolicy Laosu – Vientiane⁶⁷. Po ceremonii zamknięcia szczytu liderzy zostali zaproszeni na wystawę: „Droga do Azji – 2 500 lat Azjatycko-Europejskiej wymiany”.

Zadłużenie publiczne i globalny brak równowagi, który był tu zasygnalizowany, został wyraźnie dostrzeżony przez liderów ASEM. Wymienione problemy oraz ich przyczyny dotyczą zarówno kraje azjatyckie, jak i europejskie, co jest szczególnie widoczne w ostatnich latach. Na przykład Japonia, obecnie trzecia co do wielkości gospodarka świata, po Stanach Zjednoczonych i Chinach, odnotowała w czwartym kwartale 2011 roku spadek poziomu PKB aż o 2,3% w ujęciu rocznym. Przyczynami zmniejszania się gospodarki japońskiej były: kryzys w strefie euro i wciąż słaby wzrost w Stanach Zjednoczonych, które ograniczyły popyt na japońskie towary. Rynek europejski i amerykański są najważniejszymi odbiorcami produktów japońskich. Co więcej, należy odnotować, że Japonia w 2011 r. po raz pierwszy od ponad trzydziestu lat zanotowała deficyt w handlu zagranicznym rzędu 32 mld dolarów. Spowodowały go klęski żywiołowe w Tajlandii. Natomiast trzecim czynnikiem jest ciągła aprecjacja jena do dolara amerykańskiego, co przyczynia się do mniejszej konkurencyjności towarów japońskich⁶⁸. Waluta japońska od kwietnia 2011 r. zyskała na wartości 7%, a japoński bank centralny nie ma praktycznie pola manewru, ponieważ stopy procentowe znajdują się na poziomie 0–0,1%. Największą piętą achillesową gospodarki japońskiej jest jej dług publiczny, który na koniec 2011 r. wyniósł 220,3% PKB Japonii (5 bln 438 mld dolarów wynosiło japońskie PKB za 2011 r.)⁶⁹. Nie należy przy tym zapominać o tsunami i katastrofie elektrowni jądrowej w Fukushima, które wydarzyły się w marcu 2011 r. Według Banku Światowego, była to „najkosztowniejsza w dziejach ludzkości” katastrofa, która przyniosła straty rzędu 235 mld dolarów⁷⁰.

Problem długu publicznego również boleśnie dotyka gospodarki krajów Unii Europejskiej, choć nie w tak wysokim stopniu, jak Japonii. Dług publiczny Unii Europejskiej w trzecim kwartale 2011 r. osiągnął poziom 82,2% (zadłużenie USA przekroczyło 100% PKB w tym roku). Wśród wszystkich krajów UE-27 najbardziej zadłużona jest Grecja, której dług osiągnął pułap 159,1% PKB i dalej narasta.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Nation Lauds Role Player by ASEM*, www.vienamsnews.vn.net.vn/Politics-Laws/212082/Nation-1... [01.02.2012]. 9 szczyt ASEM planowany jest na 5–6 listopada 2012 r., www.kpl.net.la/english/news/newsrecord/20112/JJanuar... [18.04.2012].

⁶⁸ *Kryzys strefy euro i słaby jen uderzają w gospodarkę*, „Dziennik. Gazeta Prawna”, 14 lutego 2012.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Japonia musi zmienić model rozwojowy*, www.obserwatorfinansowy.pl/2012/01/26/japonia-mus... [21.04.2012].

Po Grecji najbardziej zadłużoną gospodarką w Europie są Włochy – 119,6% PKB, następnie Portugalia – 110,1% PKB, na czwartym miejscu pojawia się Irlandia – 104,9% PKB⁷¹. Tylko 13 państw członkowskich Unii Europejskiej, w tym Polska, spełniało limity zadłużenia nałożone przez Komisję Europejską, tj. poniżej 60% PKB. Polski dług publiczny wyniósł w trzecim kwartale 2011 r. 55,9%⁷². Tak dobry wynik, pomimo kryzysu w strefie euro i wcześniejszego, który wybuchł w USA w 2008 r., wiąże się z poprawną polityką budżetową, m.in. hamulcem dla nieograniczonego zwiększania deficytu zapisanym w polskiej konstytucji z 1997 r. (w rozdz. IX – Finanse publiczne, pkt 5: „Nie wolno zaciągać pożyczek lub udzielać gwarancji i poręczeń finansowych, w następstwie których państwowy dług publiczny przekroczy 3/5 wartości rocznego produktu krajowego brutto”)⁷³. Polska z powodu wybuchu kryzysu finansowego w strefie euro, jako w zasadzie jedyny kraj UE, nie wpadła w recesję, o czym świadczy m.in. dodatni wzrost PKB i zwiększenie wartości obrotów towarowych. W 2010 r. wartość obrotów handlowych wyniosła 254 mld 561,5 mln euro, by w następnym osiągnąć 286 mld 210,7 mln euro. Wzrost był znaczący, gdyż wyniósł 31 mld 649,7 mln euro⁷⁴. Nasuwa się tu refleksja, że dzięki trwającemu kryzysowi finansowemu w Europie, brakiem w wielu krajach poprawnej dyscypliny budżetowej, polska gospodarka została dostrzeżona i to w znaczeniu pozytywnym, m.in. przez Niemcy – lokomotywę gospodarczą Europy⁷⁵. Ponadto wiarygodność Polski została wzmocniona przez decyzję władz polskich z 19 kwietnia 2012 r., o dofinansowaniu Międzynarodowego Funduszu Walutowego kwotą 6,27 mld euro (8 mld dolarów)⁷⁶. Na koniec lipca 2011 r., według Narodowego Banku Polskiego (NBP), polskie rezerwy walutowe wynosiły 74,7 mld euro. Decyzja polskich władz wiąże się z postanowieniem grudniowego szczytu UE, zgodnie z którym 200 mld euro trafi do MFW. Fundusz w tej wysokości jest przeznaczony na pomoc zadłużonym gospodarkom unijnym, przy czym 150 mld euro miałyby pochodzić od krajów strefy euro, natomiast pozostałe 50 mld euro od państw spoza eurolandu, w tym z Polski⁷⁷. Do Funduszu zamierza dołożyć się także Japonia – 50 mld dolarów. Należy tu zwrócić uwagę na ocenę ekonomistów AXA Investment Managers, według której jeszcze w grudniu 2011 r. prawdopodobieństwo rozpadu strefy euro wynosiło 25%, natomiast obec-

⁷¹ *Najbardziej j najmniej zadłużone kraje w Europie – zobacz ranking*, www.forsal.pl/artyku-ly/591408,najbaardziej_i_najmniej_zadl... [20.04.2012].

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Lublin 2003, wyd. 6, s. 107.

⁷⁴ *Syntetyczna informacja o eksporcie i imporcie Polski 2011 r., dane wstępne w mln euro*, Ministerstwo Gospodarki, Departament Analiz i Prognoz, Warszawa, luty 2012, www.mg.gov.pl/Analizy+i+prognozy/HANDEL+ZAGRANICZNY.

⁷⁵ W. Smoczyński, *Ile Niemca w Polaku*, „Polityka”, 18–24 kwietnia 2012.

⁷⁶ *Polska wyklada 8 miliardów na stół*, www.biznes.interia.pl/raport/kryzys_w_usa/news/polska-wy... [21.04.2012].

⁷⁷ *Ibidem*.

nie wynosi poniżej 5%⁷⁸. Podkreślają oni ponadto, że na dziś perspektywy dla globalnej gospodarki są pozytywne, a składają się na to trzy przesłanki. Po pierwsze, według najnowszych danych uwidoczniło się ponowne przyspieszenie w handlu światowym i światowej produkcji przemysłowej. Po drugie, sytuacja w USA ciągle się poprawia. Po trzecie, gospodarka strefy euro stabilizuje się, co nie oznacza jeszcze braku ryzyka dla krajów peryferyjnych⁷⁹. Niemniej Bank Światowy ostrzegwał na początku 2012 r., że długi Europy mogą wymykać się spod kontroli do 2030 r. Oznaczać to może erozję wiarygodności Europy i osłabić jej rolę na świecie, co z kolei wzmocniłoby pozycję gospodarek wschodzących⁸⁰. Ciekawym uzupełnieniem raportu Banku Światowego może być raport Azjatyckiego Banku Rozwoju, który jesienią 2011 r. przedstawił wizję rozwoju kontynentu do połowy obecnego stulecia – „Azja 2050”. Zakłada się w niej, że w ciągu najbliższych czterdziestu lat Azja dogoni Europę i Amerykę Północną pod względem dobrobytu. Zostanie znacząco podniesiony poziom życia 3 mld ludzi, a PKB Azji wzrośnie z 27% światowego PKB w 2010 r. do 51% w 2050 r. Dalej autorzy raportu zaznaczają: „Azja odzyska dominującą pozycję w globalnej gospodarce, jaką zajmowała do rewolucji przemysłowej, jakieś 250 lat temu”. Można określić ten scenariusz jako Wiek Pacyfiku. Niemniej kraje azjatyckie stoją wobec zbyt wielu poważnych zagrożeń, aby ta wyjątkowo optymistyczna wizja mogła się spełnić⁸¹.

Po próbie przeanalizowania problemów i wyzwań, wobec których stanęła ASEM, nasuwa się kilka wniosków. Po pierwsze, ASEM jest wytworem obecnego procesu globalizacji, który zaczął dynamicznie się rozwijać od przełomu lat 80. i 90. XX w. Globalizacja stwarza ogromne możliwości realizacji oczekiwań wielu podmiotów, w tym również państw, organizacji i forów ponadnarodowych. Ponadto od globalizacji nie można uciec, ponieważ wiele problemów i wyzwań przyjęło charakter transnarodowy. Po drugie, globalizacja stała się elementem trwałym współczesnych stosunków politycznych, społecznych, gospodarczych i związanych z polityką bezpieczeństwa, ponieważ rozwój najnowszych technologii przekroczył „masę krytyczną”, która nie pozwala rozwijać się w odosobnieniu czy nawet w regionie. Nie można zatem mówić o zakończeniu procesu globalizacji w dającej się przewidzieć perspektywie, co niesie z sobą określone konsekwencje. Po trzecie, kryzysy gospodarcze zarówno azjatyckie, amerykański, jak i europejski, uświadamiają coraz wyraźniej konieczność generowania wspólnego wysiłku w ich zwalczaniu. Poza tym dotkliwość współczesnych kryzysów finansowych i gospodarczych związana jest z coraz większą współzależnością partnerów gospodarczych, czy to w stosunkach bilateralnych, czy multilateralnych w ramach ASEM. Wystarczy chociażby wspomnieć, że wartość wymiany handlowej między

⁷⁸ www.biznes.interia.pl/finanse-osobiste/news/czarny-scenairu... [21.04.2012].

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Najbardziej i najmniej zadłużone kraje w Europie...*

⁸¹ Więcej na temat tych zagrożeń zob.: *Azja przesądzi o rozwoju gospodarczym świata a Chiny – Azji*, www.obserwatorfinansowy.pl/2012/04/18/azja-przesa... [21.04.2012].

UE a Chinami, jednym z członków ASEM, wynosi około miliarda euro dziennie, co napędza zatrudnienie, wzrost gospodarczy i innowacje⁸². Natomiast PKB ASEAN w 2010 r., według danych MFW, wyniosło 1 bln 800 mld 349 mln dolarów. Po czwarte, na obecnym etapie nie jest potrzebna szybka instytucjonalizacja procesu ASEM. Dzięki jej brakowi bardziej elastycznie można walczyć ze starymi i nowymi zagrożeniami i pokusić się o budowanie skutecznych mechanizmów służących zrównoważonemu wzrostowi obejmującemu rozwój gospodarczy i społeczny oraz ochronę środowiska naturalnego.

Abstract

ASEM in Comparison to the Problems and Challenge in the First and the Second Decade of the 21st Century in the Context of Crisis of European Union

This article is focused on ASEM summits and the problems and challenge that the summits face. Since the last decade of the 20th century this forum has been accompanied by financial and economic crises, which as well as ASEM itself, are an integral element of the current stage of globalization. As a result of the fact that development of the latest technologies exceeded “critical mass” (which does not allow a development of contemporary and international relations of any entity separately), the importance of ASEM summits and its other forums is going to increase. The greatest challenge of that forum, which operates globally, is a consequent realization of such a model of sustainable development that will serve all the entities of international relations, and simultaneously, it will radically limit old and new threats. Regular ASEM summits are necessary nowadays, because as it has already been mentioned in this article, the process of ASEM might die out.

⁸² *Szczyt UE–Chiny w Pekinie – 14 lutego 2012 r.*, www.ec.ueropa.eu/news/external_relations/120216_pl.htm [21.04.2012].